

Науковий вісник Чернівецького університету імені  
Юрія Федьковича: Історія. – № 1. – 2023. – С. 121–129  
History Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National  
University. – № 1. – 2023. – pp. 121–129  
DOI <https://doi.org/10.31861/hj2023.57.121-129>  
[hj.chnu.edu.ua](http://hj.chnu.edu.ua)

УДК 930:323.2 | (477.85)«1940/1947»

© Яна Бестанчук\* (Чернівці)

## ІСТОРИОГРАФІЯ ВЗАЄМИН РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ І ХОТИНЩИНИ У 1940-1947 рр.

У статті подано всебічний аналіз історіографії теми відносин радянської влади та місцевого населення, впровадження процесів радянзації на території Північної Буковини та Хотинщини впродовж 1940-1947 рр.

Автор розкриває різні типи підходу до висвітлення проблематики, яскравих представників та їхні праці й аналіз видів історіографії та їхню роль у сучасних дослідженнях.

У статті наголошується, що різноманітні дослідження, представлені як радянськими, зарубіжними, так і сучасними істориками, надають різнобічну картину того, як процеси радянзації вплинули на життя і настрої населення, політичну ситуацію, економічний розвиток та культурну сферу регіону. Радянська історіографія підкреслювала «переваги» радянської системи та заслуги радянської влади у розвитку економіки, освіти, культури. Зарубіжна історіографія часто використовувала альтернативні джерела та методи дослідження для отримання більш комплексного розуміння історичних подій. Українська історіографія глибше розглядала окремі аспекти життя території Північної Буковини та Хотинщини, спираючись на значно ширшу джерельну базу. Вона досліджує проблеми репресій, переселень та насильства щодо різних етнічних груп, зокрема українців, євреїв, поляків та інших.

**Ключові слова:** Буковина, історіографія, сучасні дослідження.

Yana Bestanchuk (Chernivtsi)

## HISTORIOGRAPHY OF RELATIONS BETWEEN THE SOVIET GOVERNMENT AND THE LOCAL POPULATION IN THE TERRITORY OF NORTHERN BUKOVYNA AND KHOTYN REGION IN 1940-1947

**Abstract.** The article provides a comprehensive analysis of the historiography of the topic of relations between Soviet authorities and local population, the instruction of Sovietization processes in the territory of Northern Bukovyna and Khotyn region during 1940-1947.

The study of relationship between Soviet authorities and local population is quite unexplored and requires further scientific study. There was no comprehensive study. In the scientific literature, this issue is highlighted in the form of a diverse thematic spectrum and concerns current political, economic, household and educational and cultural issues. During the last decades, depending on socio-political conditions and the available base of historical sources, the approach to the coverage of the mentioned issues has changed.

The conclusion emphasizes that modern Ukrainian historiography, relying on a much wider source base, examines in more depth certain aspects the life of population in the territory of Chernivtsi region.

Soviet historiography in Ukraine was strongly influenced by communist ideology and censorship, which had a significant impact on the study of the history of Bukovyna. The problems and achievements of Soviet industrial construction, the collectivization of agriculture, and the development of industry and transport infrastructure were studied. Special attention was paid to Soviet land reform policies and national policy regarding Bukovyna national minorities.

---

\* аспірантка кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

*Researchers are forced to work within the approved historical concept and maintain a positive image of Soviet government. This approach significantly limited the possibility of conducting objective research and analysis of the history of Bukovyna in the specified period.*

*Foreign historiography of the history of Bukovyna was aimed at a detailed study of the events and processes of that time, in particular in the context of national issues using available sources and archival materials.*

*Ukrainian historiography of the history of Bukovyna sought to understand and analyze the complex events of that time, focusing on the political, socio-economic and cultural aspects of life in Bukovyna, as well as on the role of Ukrainian population in the struggle for freedom and national independence.*

*Thus, during the half-century period of studying the problems of the entry of Northern Bukovyna territory into the USSR, the interaction of local population and the Soviet authorities, the literature is not sufficiently systematized and does not cover the problems as a whole, a lot of works have a limited source base, because access to information on this topic was provided only at the end of the 20th century.*

**Keywords:** Bukovyna, historiography, modern studies.

Історія Чернівецької області в 40-х роках XX століття є однією з найскладніших. Спочатку приєднання до УРСР, пізніше – Друга світова війна і повернення румунської влади, визволення Чернівців у 1944 році та відновлення і формування процесів радянзації у повоєнні роки.

Вивчення питання відносин радянської влади та місцевого населення є доволі недослідженим та потребує подальшого наукового опрацювання. Комплексного вивчення на сьогодні ще не було. В науковій літературі означену проблематику висвітлено у вигляді різноманітного тематичного спектру, який стосується актуальних політичних, економічних, побутових та освітньо-культурних питань. Упродовж останніх десятиліть залежно від суспільно-політичних умов та доступної бази історичних джерел змінювався підхід до висвітлення зазначеної проблематики.

**Мета** статті полягає у всебічному аналізі історіографії проблеми відносин радянської влади та місцевого населення в контексті суспільно-політичного, економічного та культурного життя.

Історіографію з цієї проблематики можна умовно поділити на п'ять типів: радянську, українську, діаспорну, зарубіжну та сучасну українську.

Радянська історіографія вважається доволі специфічною темою для вивчення. Її особливість полягає в тому, що висвітлення будь-якої проблематики радянські учені були зобов'язані робити, спираючись на вчення марксистсько-ленінської ідеології, теорії класової боротьби, цитування класиків та партійних діячів і рішень партійних з'їздів.

Радянські дослідники описували подані події в тому руслі, у якому диктувала радянська влада, тому важко назвати їх об'єктивними, проте вони вміщують значний фактичний матеріал, який варто використовувати. Радянська пропагандистська література мала на меті, не нагромаджуючи надмірної кількості сторінок, донести до читача основну ідею – всенародного блага та історичної значущості процесу приєднання. Відкидалися будь-які факти про численні репресії, лише зверталася увага на соціально-побутове становище місцевого населення.

Значний інтерес становлять монографії І. Компанійця<sup>1</sup> та О. Носенка<sup>2</sup>, Д. Гапія<sup>3</sup>, які розглядали процес взаємодії з місцевим населенням як підготовку його активу до включення території Північної Буковини до складу СРСР. Однак ці роботи написані в дусі комуністичної ідеї, тому інтерес, виключно, складають наративні та статистичні дані.

За умов панування в Україні комуністичного режиму об'єктивна історія цього періоду не могла знайти правдивого наукового дослідження. Окремі праці були присвячені процесу встановлення радянської влади на території Чернівецької області<sup>4</sup>. Насамперед варто відзначити роботи В. Курила<sup>5</sup>, який у своїй монографії детально розглядає діяльність перших політичних партій комуністичного спрямування, котрі впродовж 20-30-х років XX ст. проводили пропагандистську діяльність, агітацію через періодичні видання, різноманітні зустрічі, які відіграли значну роль у поширенні радянської ідеології на місцеве населення<sup>6</sup>. Також значною є праця Н. Сироти, який розкриває основні аспекти розвитку культури на території Північної Буковини<sup>8</sup>.

Основну увагу радянські автори звертали на історичний розвиток комуністичної партії та революційної боротьби Буковини. Типовими в цьому плані є дослідження Л. Васюка<sup>9</sup> та Є. Городецького<sup>10</sup>.

Наприкінці 60-х років XX ст. вийшла з друку 26-томна «Історія міст і сіл Української РСР», де окремих том був присвячений Чернівецькій області. Значна увага в ньому приділена саме періоду

становлення радянської влади та кардинальним «позитивним» змінам у розвитку регіону після її утвердження<sup>11</sup>.

Утвердження радянської влади на території Північної Буковини трактувалось як суцільний позитив. Такі важливі питання, як політичні репресії, масові депортації, заборона та ліквідація політичних партій не комуністичного спрямування, національно-культурних та спортивних товариств, становлення диктатури однієї партії, нав'язування комуністичної ідеології, руйнування церкви, винищення української інтелігенції, русифікація суспільства тощо, не порушувалися. Особливу цінність становить стаття В. Парсаданової<sup>12</sup>, яка описує депортації населення Північної Буковини як один з елементів репресивної політики влади.

Після входження до складу СРСР в 1940 р., наукова спільнота Чернівецької області час від часу проводила конференції, присвячені річницям «Входження Північної Буковини до складу Української РСР». У цей час значна кількість науковців займалася вивченням проблем, що пов'язані з економічним, соціальним та частково культурним життям місцевого населення впродовж усього періоду початкового етапу радянзації, що, безсумнівно, було зумовлено цензурою, адже дослідження іншого характеру не були б опубліковані і могли б принести вченому серйозні неприємності. Сюди відносимо напрацювання І. Гриценка<sup>13</sup>, який звернув увагу на першочергові заходи радянської влади впродовж 1940-1941 рр. М. Ліщенко<sup>14</sup>, Д. Щербина<sup>15</sup>, М. Сирота<sup>16</sup> приділили увагу розвитку культурно-освітньої політики на території Північної Буковини впродовж 1940-1947 рр.

У 80-х роках ХХ століття, у зв'язку з розширенням доступу до закритих раніше джерел, відбувся відхід від традиційного написання наукових праць. Починається більш ґрунтовне вивчення політичної історії Буковини. У зв'язку з цим цікавою для нас є колективна праця «Нариси з історії Північної Буковини»<sup>17</sup>, де на основі вивчення архівних матеріалів і друкованих джерел висвітлюється процес «боротьби трудящих за возз'єднання» з УРСР.

Отже, у другій половині ХХ ст. вийшла значна кількість публікацій, присвячених різним процесам, що відбувались на території Північної Буковини впродовж 1940-1947 рр. Радянська історіографія з-поміж інших відрізняється заангажованістю поглядів, підвищеною ідеологізацією, а тому однобоко та тенденційно висвітлює події. Вона може не враховувати політичні репресії, які супроводжувалися масовими депортаціями та репресіями проти непокірних елементів і політичних опонентів. Також могли бути замовчані етнічні конфлікти та національні питання, які були можливі на Північній Буковині.

Окремо варто зазначити історіографію української діаспори, яка відрізняється від радянської історіографії, оскільки вона розвивалася за межами радянської системи, їхні роботи не підлягали цензурі, а тому виходили за рамки партійної ідеології. Дослідники української діаспори вивчали політичні, етнічні та соціальні наслідки радянзації Північної Буковини. Вони звертали увагу на репресії проти української інтелігенції, активістів та національних громадських організацій. Також досліджувалася ситуація з українською культурою, освітою та мовою в умовах радянзації.

Окрім того, українська діаспора зосереджувалася на дослідженні вимушених переселень, включаючи депортації, еміграцію та репатріацію українців з Буковини. Дослідники з діаспори звертали увагу на питання збереження української культури, мови та традицій серед української діаспори, яка утворилася після Другої світової війни. Важливе місце в історіографії проблеми займає праця істориків української діаспори «Буковина, її минуле і сучасне»<sup>18</sup>, видана у 1956 році. У ній науковці критично оцінювали результати радянських перетворень в області у 1940-1941 рр. та 1944-1947 рр., вперше зазначаючи, що зміни, які принесла з собою радянська влада, негативно відбилися на буковинських українцях. Варто відзначити також монографію А. Жуковського «Історія Буковини»<sup>19</sup>, в частині другій якої описано процеси включення краю до складу СРСР та становлення радянської влади, а також радянизаційні процеси в новоствореній області. Цікаво до дослідження теми радянсько-українських відносин на побутовому рівні підійшла М. Рудницька у праці «Західня Україна під большевиками»<sup>20</sup>, у якій авторка висвітлює всі рівні сприйняття приходу нової влади, розкриваючи при цьому реакцію різних верств суспільства.

Зарубіжна історіографія історії Північної Буковини в 1940-х роках ХХ століття також має свої особливості. З огляду на те, що територія Чернівецької області стала частиною СРСР в 1940 році, історики з різних країн, зокрема із Західної Європи та США, досліджували політичні та соціальні зміни, які відбулися в регіоні після входження до складу СРСР. Зокрема, це польські, західні та російські автори. Ці дослідження продовжились і до нашого часу.

Польські дослідники звертали увагу на проблеми радянзації Західної України. Варто відзначити

праці В. Бонусяка<sup>21</sup>, Я. Гроса<sup>22</sup>, А. Гловацького<sup>23</sup>, які звернули увагу на депортації та переслідування поляків радянською владою.

Деякі відомі західні історики займалися дослідженнями сталінської епохи. Зокрема, Роберт Конквест<sup>24</sup>, чий дослідження були важливим внеском у розуміння політичних репресій під час сталінського періоду. Важливу роль відіграють праці Тімоті Снайдера<sup>25</sup>, який досліджував тоталітарні режими, включаючи сталінізм, і звертав увагу на політичні та соціальні наслідки цього періоду. Книги Енни Епплбаум<sup>26</sup> є вагомим додатком до зарубіжної історіографії про історію Буковини та сусідніх регіонів у 1940-1950 роках, зосереджуючись на політичних та соціальних наслідках радянської. Вона досліджує процеси радянської, політичну репресію, соціальні зміни та загальну систему контролю, які були характерними для цього періоду.

Ці автори, разом з багатьма іншими, принесли нові погляди й аналізи до розуміння сталінської епохи та її наслідків. Їхні дослідження допомагають збагатити наші знання про політичні репресії, економічні трансформації та соціальні зміни, які сталися під час цього періоду в історії Східної Європи та Радянського Союзу.

Серед російських дослідників, які займалися цією проблематикою, варто назвати М. Бугая<sup>27</sup> та О. Чубаяна<sup>28</sup>.

Не менш важливими є праці сучасних українських істориків, що були написані вже після розпаду СРСР і здобуття Україною незалежності. У зв'язку зі скасуванням цензури було ліквідовано односторонній підхід до висвітлення подій, тому українська історіографія отримала змогу розробляти нові теми досліджень. Встановлення радянського тоталітарного режиму в Північній Буковині вивчали здебільшого буковинські дослідники, переважно історики – В. Ботушанський, С. Гакман, Ю. Макар, І. Піддубний, В. Холодницький, І. Мусієнко та ін. Об'єктом їхніх зацікавлень були міжнародні, військові, соціально-політичні та економічні аспекти проблеми.

Варто звернути увагу на праці, що висвітлювали процеси приєднання Північної Буковини та Хотинщини до СРСР, а також радянської краю. У 1998 році виходить ґрунтовна колективна монографія «Буковина: історичний нарис»<sup>29</sup>, підготовлена науковцями В. Ботушанським, О. Добржанським, Ю. Макаром та ін. У цій праці здійснено систематизований виклад історії Буковини, Хотинщини, Чернівецької області з найдавніших часів до середини 90-х років XX століття. Розділ п'ятий розкриває позитивні та негативні сторони приєднання краю до СРСР і радянських процесів в області. Уперше на основі нових архівних джерел автори розкрили трагічні моменти буковинської історії радянського періоду.

Цікаві аспекти радянської системи освіти на Буковині розкрито у статті С. Герогової, де на основі архівних документів проведено аналіз політики радянської влади щодо культурно-освітньої ситуації.

Значну увагу сучасних дослідників привертають проблеми депортацій та репресій. Варто виокремити роботи І. Фостія, який звертає увагу на репресії з боку комуністичного режиму, що проводилися впродовж 1940-1941 рр. проти сільського населення<sup>30</sup>, інтелігенції, політичних партій<sup>31</sup> задля придушення національно-визвольного руху. Крім того, важливою є стаття про діяльність ОУН на Буковині<sup>32</sup>, де розкривається пасивний спротив української організації встановленню радянської влади впродовж 1940-1947 рр. Дослідженням політичних репресій займалася також І. Мусієнко<sup>33</sup>, яка на основі документальних даних та архівних джерел зуміла відтворити напрями, методи, етапи репресивних заходів, які активно застосовував радянський уряд, щоб приборкати невдоволення серед місцевого населення. Окремо питанням депортацій займалися О. Романів та І. Федущак, які на основі архівних документів описали перебіг примусового переселення місцевого населення на Схід<sup>34</sup>. Історико-інформаційні аспекти побудови радянського режиму розкрито Ю. Сайфуліною<sup>35</sup>.

Цінною працею є наукове видання М. Литвина і П. Науменка «Сталін і Західна Україна: 1939-41», яка вміщує цінну інформацію про перші етапи радянської західних областей УРСР<sup>36</sup>.

Вагомий внесок у дослідження проблеми буковинських німців зробили місцеві історики С. Осадчук, В. Заполовський В. та Холодницький, які видали колективну монографію під назвою «Додому в Райх»<sup>37</sup>, де на основі архівних матеріалів, фото- й кінодокументів вони зуміли вивчити процес переселення буковинських німців на територію Німеччини.

Із загальних праць з історії Буковини заслуговує уваги колективна робота відділення пошуково-видавничого агентства «Книга пам'яті України» під назвою «Реабілітовані історією»<sup>38</sup> та праця за редакцією В. Ботушанського, де наведено дані, що підкріплені відповідною документацією.

Належну увагу необхідно звернути на наукові доробки О. Гуменюк<sup>39</sup>, яка розкриває реакцію місцевого населення на запровадження радянської системи на території Чернівецької області. Вагомий внесок становлять наукові дослідження В. Холодницького<sup>40</sup>, який описує становище національних меншин під протекторатом радянської влади<sup>41</sup>. Окремі аспекти діяльності українських, радянських політичних партій, висвітлення проблеми українського націоналістичного руху досліджує О. Яремко<sup>42</sup>. Значний внесок у дослідження пропагандистського впливу радянської влади зробила Ю. Левіна<sup>43</sup>, яка розкрила проблему інформаційно-пропагандистської політики радянської влади в період її становлення в західних областях УРСР.

Отже, сучасна українська історіографія, спираючись на значно ширшу джерельну базу, глибше розглядає окремі аспекти життя населення на території Чернівецької області.

**Висновки.** За період вивчення проблем входження території Північної Буковини до складу СРСР, взаємодії місцевого населення і радянської влади література не досить систематизована і не охоплює проблеми загалом, дуже багато праць має обмежену джерельну базу, адже доступ до інформації з означеної теми надали лише наприкінці ХХ століття.

Різноманітні дослідження істориків, представлених як радянськими, так і зарубіжними фахівцями, надають різнобічну картину того, як ці зміни вплинули на життя і настрої населення, політичну ситуацію, економічний розвиток та культурну сферу регіону.

Радянська історіографія ставила акцент на «позитивні» аспекти радянського режиму, пропагувала ідею просування соціалістичних перетворень та досягнень, підкреслювала «переваги» радянської системи та заслуги радянської влади у розвитку економіки, освіти, культури та інфраструктури в регіоні. Зокрема, було наголошено на колективізації сільського господарства та індустріалізації, які, заради комуністичних ідеалів, приносили, на думку радянської історіографії, благополуччя та процвітання. Радянська історіографія акцентувала увагу на національному питанні, адже, за її даними, усі народи в СРСР жили у мирі та злагоді під покровительством радянської влади. Проте, цей тип історіографії замовчував про репресії, масові депортації, порушення прав людини та інші злочини сталінського режиму. Багато фактів, які не вписувалися у пропагандистський наратив, були замовчані або спотворювалися. Тому тлумачення подій варто розглядати з критичним підходом і порівнювати з іншими джерелами для отримання більш об'єктивної картини минулого.

Історики зарубіжної історіографії, зокрема західні та українські дослідники, звертали увагу на політичні репресії, масові депортації, колективізацію сільського господарства та їх наслідки для населення регіону. Вони намагалися звернути увагу на негативний вплив радянського режиму на місцеве населення. Також зарубіжна історіографія звертає увагу на проблему етнічних відносин на території Північної Буковини, зокрема на масові переселення населення різних етнічних груп; намагається дати більш об'єктивну та повну картину того періоду, зосереджуючись на різних аспектах конфлікту, репресій та наслідків війни. Вона часто використовує альтернативні джерела та методи дослідження для отримання більш комплексного розуміння історичних подій.

Українська історіографія глибше розглядала окремі аспекти життя території Північної Буковини та Хотинщини, спираючись на значно ширшу джерельну базу. Вона досліджує проблеми репресій, переселень та насильства щодо різних етнічних груп, зокрема українців, євреїв, поляків та інших. Крім того, українська історіографія розглядає розвиток культурного життя та освіти на території Північної Буковини в 40-х роках. Вона висвітлює зусилля української інтелігенції у збереженні української мови, культурних традицій та освіти в умовах радянзації.

---

<sup>1</sup> І. Компанієць, *Боротьба за Радянську владу на Буковині* [The struggle for Soviet power in Bukovyna], Київ, Держполітвидав, 1950, 62 с.

<sup>2</sup> О. Носенко, *Радянська Буковина* [Soviet Bukovyna], Київ, Політвидав УРСР, 1941, 32 с.

<sup>3</sup> Д. Гапій, *Соціалістичні перетворення на Буковині* [Socialist transformations in Bukovyna], Чернівці, Радянська Буковина, 1949, 62 с.

<sup>4</sup> *Борьба трудящихся Бессарабии за свое освобождение и воссоединение с Советской Родиной (1918-1940 гг.)* [The struggle of the workers of Bessarabia for their liberation and reunification with the Soviet Motherland (1918-1940)], Кишинев, 1970, 736 с.

<sup>5</sup> В. Курило, *У боротьбі за визволення 1922-1940* [In the struggle for liberation 1922-1940], Львів, Вища школа, 1977, 182 с.

<sup>6</sup> В. Курило, *В авангарді революційного руху трудящих: [До 70-річчя утворення Компартії Буковини]* [In the vanguard of the revolutionary movement of workers: [To the 70th anniversary of the formation of the Communist Party of Bukovyna]], in «Український історичний журнал», №11, 1988, с. 16-27.

<sup>7</sup> В. Курило, *Історична зумовленість возз'єднання Північної Буковини з Українською РСР* [Historical conditioning of the reunification of Northern Bukovyna with the Ukrainian SSR], in «Український історичний журнал», №9, 1983, с. 55-66.

<sup>8</sup> Н. Сирота, *Розвиток культури Радянської Буковини* [Development of the culture of Soviet Bukovyna], Станіслав, 1961, 119 с.

<sup>9</sup> Л. Васюк, *Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на розвиток революційного руху на Північній Буковині (1917-1920)* [The influence of the Great October Socialist Revolution on the development of the revolutionary movement in Northern Bukovyna (1917-1920)], in «40 років возз'єднання Північної Буковини і колишніх Хотинського, Акерманського та Ізмайльського повітів Бессарабії з Радянською Україною в складі СРСР» республіканська наук. конф., 15-17 травня 1980 р., тези доп., Чернівці, 1980, с. 22-23.

<sup>10</sup> Е. Городецький, *Революційна боротьба трудящих Північної Буковини в 1929-1930 рр.* [The revolutionary struggle of the workers of Northern Bukovyna in 1929-1930], in «Український історичний журнал», №10, 1973, с. 113-119.

<sup>11</sup> *Історія міст і сіл Української РСР: в 26 т. Том 25. Чернівецька область* [History of cities and villages of the Ukrainian SSR: in 26 volumes. Volume 25. Chernivtsi region], Київ, Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1969, 706 с.

<sup>12</sup> В. Парсаданова, *Депортации населения из Западной Украины и Западной Белоруссии в 1939-1941 гг.* [Deportations of the population from Western Ukraine and Western Belarus in 1939-1941], in «Новая и новейшая история», №2, 1989, с. 30-32.

<sup>13</sup> І. Гриценко, *Перші успіхи соціалістичної перебудови економіки і культури міста Чернівці (1940-1941 рр.)* [The first successes of the socialist reconstruction of the economy and culture of the city of Chernivtsi (1940-1941)], in «Тези доповідей міжвузівської ювілейної наукової конференції присвяченій 25-річчю возз'єднання Північної Буковини з Українською РСР», Чернівці, 1965, с. 67-69.

<sup>14</sup> М. Ліщенко, *Культурне будівництво на Радянській Буковині в 1940-1941 рр.* [Cultural construction in Soviet Bukovyna in 1940-1941.], in «П'ятдесят років возз'єднання Північної Буковини і Хотинського повіту Бессарабії з Радянською Україною у складі СРСР» тези доповідей та повідомлень обласної історико-краєзнавчої наукової конференції, Чернівці, 1990, с. 158-159.

<sup>15</sup> Д. Щербина, *Розвиток народної освіти на Буковині за роки радянської влади* [The development of public education in Bukovyna during the years of Soviet power], in «Тези доповідей міжвузівської ювілейної наукової конференції присвяченій 25-річчю возз'єднання Північної Буковини з Українською РСР», Чернівці, 1965, с. 60-64.

<sup>16</sup> М. Сирота, *Розвиток культурно-освітніх закладів і творчих організацій радянської Буковини (1940-1965 рр.)* [Development of cultural and educational institutions and creative organizations of Soviet Bukovyna (1940-1965)], in «Тези доповідей міжвузівської ювілейної наукової конференції присвяченій 25-річчю возз'єднання Північної Буковини з Українською РСР», Чернівці, 1965, с. 64-65.

<sup>17</sup> *Нариси з історії Північної Буковини* [Essays on the history of Northern Bukovyna], Київ, Наук. думка, 1980, 339 с.

<sup>18</sup> *Буковина, її минуле і сучасне* [Bukovyna, its past and present], Париж-Філадельфія-Детройт, Зелена Буковина, 1956, 655 с.

<sup>19</sup> А. Жуковський, *Історія Буковини* [History of Bukovyna], Чернівці, Час, 1993, 224 с.

<sup>20</sup> М. Рудницька, *Західня Україна під большевиками* [Western Ukraine under the Bolsheviks], Нью-Йорк, НТШ, 1958, 181 с.

<sup>21</sup> W. Bonusiak, *Polityka ludnościowa i ekonomiczna ZSRR na okupowanych ziemiach polskich w latach 1939-1941 («Zachodnia Ukraina» i «Zachodnia Białoruś»)*, Rzeszów, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2006, 475 s.

<sup>22</sup> J. Gross, *Revolution from Abroad. The Soviet Conquest of Poland's western Ukraine and Western Byelorussian*, New Jersey, Princeton University Press, 1988, 218 p.

<sup>23</sup> A. Głowacki, *Sowieci wobec Polaków na ziemiach wschodnich II Rzeczypospolitej 1939-1941*, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 1997, 696 s.

<sup>24</sup> R. Conquest, *The Great Terror: Stalin's Purge of the Thirties. Front Cover*, Macmillan, 1969, 633 p.

<sup>25</sup> Т. Снайдер, *Криваві землі: Європа поміж Гітлером та Сталіним* [Bloodlands: Europe between Hitler and Stalin], Київ, Грані-Т, 2011, 448 с.

<sup>26</sup> A. Applebaum, *Iron Curtain: The Crushing of Eastern Europe, 1944-1956*, Allen Lane, 2012, 614 p.

<sup>27</sup> М. Бугай, *Депортації народів з України в 30 – 50-ті роки* [Deportations of peoples from Ukraine in the 1930s and 1950s], in «Український історичний журнал», №10, 1990, с. 20-26.

- <sup>28</sup> А. Чубарьян, *Канун трагедии: Сталин и международный кризис. Сентябрь 1939 – июнь 1941 года* [The Law of Tragedy: Stalin and the International Crisis. September 1939 – June 1941], Москва, 2008, 476 с.
- <sup>29</sup> *Буковина: історичний нарис* [Bukovina: a historical essay], Чернівці, Зелена Буковина, 1998, 416 с.
- <sup>30</sup> І. Фостій, *Репресії комуністичної влади проти заможного буковинського селянства у 1940-1947 роках* [Repressions of the communist authorities against the wealthy Bukovynian peasantry in 1940-1947], in «Реабілітовані історією у 27 томах», Чернівці, 2010, с. 21-26.
- <sup>31</sup> І. Фостій, *Північна Буковина і Хотинщина у Другій світовій війні 1939-1945 рр.* [Northern Bukovina and Khotynshchyna in the Second World War 1939-1945], Чернівці, Книга Пам'яті України, 2004, 368 с.
- <sup>32</sup> І. Фостій, *Діяльність ОУН на Буковині у 1940-1941 рр.* [Activities of the OUN in Bukovina in 1940-1941], in «З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ № 2/4 (13/15)», 2000, с. 454-471.
- <sup>33</sup> І. Мусієнко, *Етнічний склад репресованих на Північній Буковині в 40-50-х рр. XX ст.* [The ethnic composition of the repressed in Northern Bukovina in the 1940s and 1950s], in «Матеріали до української етнології, № 6(9)», 2007, с. 103-109.
- <sup>34</sup> О. Романів, І. Федущак, *Західноукраїнська трагедія 1941* [The Western Ukrainian tragedy of 1941], Львів, Нью-Йорк, Наукове товариство ім. Шевченка, Фондація Українського Вільного Університету в США, 2002, 429 с.
- <sup>35</sup> Ю. Сайфуліна, *Встановлення і розбудова радянського державного режиму в Північній Буковині в 1940-1947 рр.: історико-правове дослідження* [Establishment and development of the Soviet state regime in Northern Bukovina in 1940-1947: a historical-legal study], автореферат дисертації канд. юрид. наук: 12.00.01, Львів, Національний університет ім. І. Франка, 2009, 20 с.
- <sup>36</sup> М. Литвин, *Сталін і Західна Україна. 1939-1941 рр.* [Stalin and Western Ukraine. 1939-1941], Київ, 2010, 80 с.
- <sup>37</sup> С. Осачук, В. Заполовський, В. Холодницький, «Додому в Райх!». *Переселення німців з Північної Буковини 1940 року* [«Home to the Reich!». Resettlement of Germans from Northern Bukovina in 1940], Науково-дослідницький центр буковиназнавства при Чернівецькому національному університеті ім. Ю. Федьковича, Чернівці, Золоті литаври, 2004, 130 с.
- <sup>38</sup> *Реабілітовані історією. В 27 т. Т. 26, книга друга. Чернівецька область* [Rehabilitated by history. In 27 vol. Vol. 26, book two. Chernivtsi region], Чернівецьке обласне відділення пошуково-видавничого агентства «Книга пам'яті України», Чернівці, Чернівецька обласна друкарня, 2010, 830 с.
- <sup>39</sup> О. Гуменюк, *Запровадження нових радянських порядків на новоприєднаних землях Північної Буковини (червень 1939-червень 1941 рр.)* [Introduction of new Soviet orders in the newly annexed lands of Northern Bukovina (June 1939 – June 1941)], in «Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету “Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії”», Рівне, 2006, Вип. 7, с. 45-49.
- <sup>40</sup> В. Холодницький, *З історії діяльності буковинських поляків під час Другої світової війни* [From the history of the activities of Bukovyna Poles during the Second World War], in «Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Історія», Чернівці, Рута, 2000, Вип. 96-97, с. 201-210.
- <sup>41</sup> В. Холодницький, *З історії переселення буковинських німців у 1940-1941 рр.* [From the history of resettlement of Bukovynian Germans in 1940-1941], in «Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Історія», Чернівці, ЧДУ, 2000, Вип. 73-74, с. 154-167.
- <sup>42</sup> О. Яремко, *Політичні партії Буковини (кінець XIX ст. – 1940 р.)* [Political parties of Bukovina (end of the 19th century – 1940)], автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України», Чернівці, 2011, 21 с.
- <sup>43</sup> Ю. Левіна, *Первинний інформаційний вплив радянської влади на місцеве населення Буковини в період її становлення* [The primary informational influence of the Soviet government on the local population of Bukovina in the period of its formation], in «Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини», 2012, Вип. 607-609, с. 100-104.

## References

1. A. Applebaum, *Iron Curtain: The Crushing of Eastern Europe, 1944-1956*, Allen Lane, 2012, 614 p.
2. W. Bonusiak, *Polityka ludnościowa i ekonomiczna ZSRR na okupowanych ziemiach polskich w latach 1939-1941 («Zachodnia Ukraina» i «Zachodnia Białoruś»)*, Rzeszów, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2006, 475 s.
3. *Borba trudiashchikhsia Bessarabi za svoe osvobozhdenie i vossoedinenie s Sovetskoi Rodinoi (1918-1940 gg.)* [The struggle of the workers of Bessarabia for their liberation and reunification with the Soviet Motherland (1918-1940)], Kishinev, 1970, 736 s.
4. М. Бухай, *Депоортатії народів з України в 30 – 50-ті роки* [Deportations of peoples from Ukraine in the 1930s and 1950s], in «Ukrainsky istorichnyi zhurnal», №10, 1990, s. 20-26.
5. *Bukovyna, ii mynule i suchasne* [Bukovina, its past and present], Paryzh-Filadelfia-Detroit, Zelena Bukovyna, 1956, 655 s.

6. Bukovyna: istorychnyi narys [Bukovyna: a historical essay], Chernivtsi, Zelena Bukovyna, 1998, 416 s.
7. A. Chubarian, Kanun trahedyy: Stalin i mezhdunarodnyi krizis. Sentiabr 1939 – iun 1941 goda [The Law of Tragedy: Stalin and the International Crisis. September 1939 – June 1941], Moskva, 2008, 476 s.
8. R. Conquest, The Great Terror: Stalin's Purge of the Thirties. Front Cover, Macmillan, 1969, 633 p.
9. I. Fostii, Diialnist OUN na Bukovyni u 1940-1941 rr. [Activities of the OUN in Bukovina in 1940-1941], in «Z arkhiviv VUCHK-HPU-NKVD-KHB № 2/4 (13/15)», 2000, s. 454-471.
10. I. Fostii, Pivnichna Bukovyna i Khotynshchyna u Druhii svitovii viini 1939-1945 rr. [Northern Bukovyna and Khotynshchyna in the Second World War 1939-1945], Chernivtsi, Knyha Pamiati Ukrainy, 2004, 368 s.
11. I. Fostii, Represii komunistychnoi vlady proty zamozhnoho bukovynskoho selianstva u 1940-1947 rokakh [Repressions of the communist authorities against the wealthy Bukovynian peasantry in 1940-1947], in «Reabilitovani istoriiei u 27 tomakh», Chernivtsi, 2010, s. 21-26.
12. A. Głowacki, Sowiesi wobec Polaków na ziemiach wschodnich II Rzeczypospolitej 1939-1941, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 1997, 696 s.
13. J. Gross, Revolution from Abroad. The Soviet Conquest of Poland's western Ukraine and Western Byelorussian, New Jersey, Princeton University Press, 1988, 218 p.
14. D. Hapii, Sotsialistychni peretvorennia na Bukovyni [Socialist transformations in Bukovyna], Chernivtsi, Radianska Bukovyna, 1949, 62 s.
15. E. Horodetskyi, Revoliutsiina borotba trudiashchykh Pivnichnoi Bukovyny v 1929-1930 rr. [The revolutionary struggle of the workers of Northern Bukovyna in 1929-1930], in «Ukrainskyi istorychnyi zhurnal», №10, 1973, s. 113-119.
16. I. Hrytsenko, Pershi uspihy sotsialistychnoi perebudovy ekonomiky i kultury mista Chernivtsi (1940-1941 rr.) [The first successes of the socialist reconstruction of the economy and culture of the city of Chernivtsi (1940-1941)], in «Tezy dopovidei mizhvuzivskoi yubileinoi naukovoï konferentsii prysviachenii 25-richchiiu vozziednannia Pivnichnoi Bukovyny z Ukrainskoiu RSR», Chernivtsi, 1965, s. 67-69.
17. O. Humeniuk, Zaprovadzhennia novykh radianskykh poriadkiv na novopryiednanykh zemliakh Pivnichnoi Bukovyny (cherven 1939-cherven 1941 rr.) [Introduction of new Soviet orders in the newly annexed lands of Northern Bukovyna (June 1939 – June 1941)], in «Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu "Aktualni problemy vitchyznianoï ta vsesvitnoï istorii"», Rivne, 2006, Vyp. 7, s. 45-49.
18. Istoriia mist i sil Ukrainskoi RSR: v 26 t. Tom 25. Chernivetska oblast [History of cities and villages of the Ukrainian SSR: in 26 volumes. Volume 25. Chernivtsi region], Kyiv, Holovna redaktsiia URE AN URSR, 1969, 706 s.
19. V. Kholodnytskyi, Z istorii diialnosti bukovynskykh poliakiv pid chas Druhoï svitovoi viiny [From the history of the activities of Bukovyna Poles during the Second World War], in «Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: Zbirnyk naukovykh prats. Istoriia», Chernivtsi, Ruta, 2000, Vyp. 96-97, s. 201-210.
20. V. Kholodnytskyi, Z istorii pereselennia bukovynskykh nimtsiv u 1940-1941 rr. [From the history of resettlement of Bukovynian Germans in 1940-1941], in «Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: Zbirnyk naukovykh prats. Istoriia», Chernivtsi, ChDU, 2000, Vyp. 73-74, s. 154-167.
21. I. Kompaniiets, Borotba za Radiansku vladu na Bukovyni [The struggle for Soviet power in Bukovyna], Kyiv, Derzhpolityvydav, 1950, 62 s.
22. V. Kurylo, Istorychna zumovlenist vozziednannia Pivnichnoi Bukovyny z Ukrainskoiu RSR [Historical conditioning of the reunification of Northern Bukovyna with the Ukrainian SSR], in «Ukrainskyi istorychnyi zhurnal», №9, 1983, s. 55-66.
23. V. Kurylo, U borotbi za vyzvolennia 1922-1940 [In the struggle for liberation 1922-1940], Lviv, Vyshcha shkola, 1977, 182 s.
24. V. Kurylo, V avanhardi revoliutsiinoho rukhu trudiashchykh: [Do 70-richchia utvorennia Kompartii Bukovyny] [In the vanguard of the revolutionary movement of workers: [To the 70th anniversary of the formation of the Communist Party of Bukovyna]], in «Ukrainskyi istorychnyi zhurnal», №11, 1988, s. 16-27.
25. Yu. Levina, Pervynnyi informatsiinyi vplyv radianskoi vlady na mistseve naselennia Bukovyny v period yii stanovlennia [The primary informational influence of the Soviet government on the local population of Bukovyna in the period of its formation], in «Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Istoriia. Politychni nauky. Mizhnarodni vidnosyny», 2012, Vyp. 607-609, s. 100-104.
26. M. Lishchenko, Kulturne budivnytstvo na Radianskii Bukovyni v 1940-1941 rr. [Cultural construction in Soviet Bukovyna in 1940-1941.], in «Piatdesiat rokiv vozziednannia Pivnichnoi Bukovyny i Khotynskoho povitu Bessarabii z Radianskoiu Ukrainoiu u skladi SRSR» tezy dopovidei ta povidomlen oblasnoi istoryko-kraieznavchoï naukovoï konferentsii, Chernivtsi, 1990, s. 158-159.
27. M. Lytvyn, Stalin i Zakhidna Ukraina. 1939-1941 rr. [Stalin and Western Ukraine. 1939-1941], Kyiv, 2010, 80 s.
28. I. Musiienko, Etnichni sklad represovanykh na Pivnichnii Bukovyni v 40-50-kh rr. XX st. [The ethnic composition of the repressed in Northern Bukovyna in the 1940s and 1950s], in «Materialy do ukrainskoi etnologii», № 6(9)», 2007, s. 103-109.

29. *Narysy z istorii Pivnichnoi Bukovyny* [Essays on the history of Northern Bukovyna], Kyiv, Nauk. dumka, 1980, 339 s.
30. O. Nosenko, *Radianska Bukovyna* [Soviet Bukovyna], Kyiv, Polityvydav URSR, 1941, 32 s.
31. S. Osachuk, V. Zapolovskyi, V. Kholodnytskyi, «Dodomu v Raikh!». *Pereselennia nimtsiv z Pivnichnoi Bukovyny 1940 roku* [«Home to the Reich!». Resettlement of Germans from Northern Bukovyna in 1940], *Naukovo-doslidnytskyi tsentr bukovynoznavstva pry Chernivetskomu natsionalnomu universytetu im. Yu. Fedkovycha*, Chernivtsi, Zoloti lytavry, 2004, 130 s.
32. V. Parsadanova, *Deportatsyy naseleniia yz Zapadnoi Ukrainy y Zapadnoi Belorussyy v 1939-1941 hh.* [Deportations of the population from Western Ukraine and Western Belarus in 1939-1941], in «Novaia y noveishaia ystoriia», №2, 1989, s. 30-32.
33. *Reabilitovani istoriieiu. V 27 t. T. 26, knyha druha. Chernivetska oblast* [Rehabilitated by history. In 27 vol. Vol. 26, book two. Chernivtsi region], *Chernivetske oblasne viddilennia poshukovo-vydavnychoho ahentstva «Knyha pamiaty Ukrainy»*, Chernivtsi, Chernivetska oblasna drukarnia, 2010, 830 s.
34. O. Romaniv, I. Fedushchak, *Zakhidnoukrainska trahediia 1941* [The Western Ukrainian tragedy of 1941], Lviv, Niu-York, Naukove tovarystvo im. Shevchenka, Fundatsiia Ukrainskoho Vilnoho Universytetu v SShA, 2002, 429 s.
35. M. Rudnytska, *Zakhidnia Ukraina pid bolshevykami* [Western Ukraine under the Bolsheviks], Niu-York, NTSh, 1958, 181 s.
36. Yu. Saifulina, *Vstanovlennia i rozbudova radianskoho derzhavnoho rezhymu v Pivnichnii Bukovyni v 1940-1947 rr.: istoryko-pravove doslidzhennia* [Establishment and development of the Soviet state regime in Northern Bukovyna in 1940-1947: a historical-legal study], *avtoreferat dysertatsii kand. yuryd. nauk: 12.00.01*, Lviv, Natsionalnyi universytet im. I. Franka, 2009, 20 s.
37. D. Shcherbyna, *Rozvytok narodnoi osvity na Bukovyni za roky radianskoi vlady* [The development of public education in Bukovyna during the years of Soviet power], in «Tezy dopovidei mizhvuzivskoi yuvileinoi naukovoï konferentsii prysviachenii 25-richchiu vozziednannia Pivnichnoi Bukovyny z Ukrainskoiu RSR», Chernivtsi, 1965, s. 60-64.
38. T. Snaider, *Kryvavi zemli: Yevropa pomizh Hitlerom ta Stalynym* [Bloodlands: Europe between Hitler and Stalin], Kyiv, Hrani-T, 2011, 448 s.
39. M. Syrota, *Rozvytok kulturno-osvitnikh zakladiv i tvorchykh orhanizatsii radianskoi Bukovyny (1940-1965 rr.)* [Development of cultural and educational institutions and creative organizations of Soviet Bukovyna (1940-1965)], in «Tezy dopovidei mizhvuzivskoi yuvileinoi naukovoï konferentsii prysviachenii 25-richchiu vozziednannia Pivnichnoi Bukovyny z Ukrainskoiu RSR», Chernivtsi, 1965, s. 64-65.
40. N. Syrota, *Rozvytok kultury Radianskoi Bukovyny* [Development of the culture of Soviet Bukovyna], Stanislav, 1961, 119 s.
41. L. Vasiuk, *Vplyv Velykoi Zhovtnevoi sotsialistychnoi revoliutsii na rozvytok revoliutsiinoho rukhu na Pivnichnii Bukovyni (1917-1920)* [The influence of the Great October Socialist Revolution on the development of the revolutionary movement in Northern Bukovyna (1917-1920)], in «40 rokiv vozziednannia Pivnichnoi Bukovyny i kolyshnykh Khotynskoho, Akermanskoho ta Izmailskoho povitiv Bessarabii z Radianskoiu Ukrainoiu v skladi SRSR» respublikanska nauk. konf., 15-17 travnia 1980 r., tezy dop., Chernivtsi, 1980, s. 22-23.
42. O. Yaremko, *Politychni partii Bukovyny (kinets XIX st. – 1940 r.)* [Political parties of Bukovyna (end of the 19th century – 1940)], *avtoreferat dysertatsii na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 «istoriia Ukrainy»*, Chernivtsi, 2011, 21 s.
43. A. Zhukovskyi, *Istoriia Bukovyny* [History of Bukovyna], Chernivtsi, Chas, 1993, 224 s.